

RAQAMLI MULOQOTDA TINISH BELGILARINING PRAGMATIK FUNKSIYALARI: CHAT, SMS VA TELEGRAM DISKURSI TAHLILI

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Filologiya kafedrası o'qituvchisi

Shoniyozova Gulshoda Baxromovna

Shoniyozovagulshoda@gmail.com

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada raqamli muloqotda tinish belgilarining pragmatik funksiyalari tahlil qilinadi; xususan, chatlar, SMS va Telegram diskursiga e'tibor qaratiladi. Kompyuter vositasida muloqot (CMC) va pragmatolingvistika nazariyalariga tayangan holda, uch nuqta, so'roq belgisi va undov belgisi kabi tinish belgilarining nafaqat strukturaviy, balki shaxslararo funksiyalarni ham bajarishi ko'rsatib beriladi. Onlayn muloqotda tinish belgilar ko'pincha ohang, intonatsiya va imo-ishora kabi yetishmaydigan paralingvistik ishoralarni kompensatsiya qiladi. Masalan, takroriy undov belgisi hissiy intensivlik yoki urg'uni bildirsa, uch nuqta ikkilanish, kinoya yoki tugallanmagan fikrni ifodalashi mumkin. 5000 ta chat xabari va SMS yozishmalaridan tuzilgan korpus asosida turli yosh guruhlari hamda kontekstlarda tinish belgilaridan foydalanish andozalari aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, tinish belgilar sanal muhitda xushmuomalalik strategiyalarini shakllantirish, navbat almashuvini boshqarish va identitet qurishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ingliz, o'zbek va turk raqamli diskurslari qiyoslanib, universal va madaniy xos tendensiyalar aniqlangan. Tadqiqot natijalari raqamli pragmatika doirasida tinish belgilarining ahamiyatini yoritadi hamda tarjimashunoslik, madaniyatlararo muloqot va til o'qitish uchun yangi istiqbollarni ochadi.*

***Kalit so'zlar:** Tinish belgilari, pragmatika, sanal muloqot, CMC, diskurs tahlili.*

***Abstract:** This paper explores the pragmatic functions of punctuation in virtual communication, focusing on chats, SMS, and Telegram discourse. Drawing on theories from computer-mediated communication (CMC) and pragmalinguistics, the study investigates how punctuation marks such as ellipses, question marks, and exclamation points serve not only structural but also interpersonal functions. In online interaction, punctuation often compensates for missing paralinguistic cues such as tone, intonation, and gestures. For example, repeated exclamation marks can signal emphasis or emotional intensity, while ellipses may convey hesitation, sarcasm, or unfinished thought. By analyzing a corpus of 5,000 chat messages and SMS conversations, the research identifies patterns in punctuation usage across different age groups and contexts. The findings demonstrate that punctuation contributes to meaning-making in virtual environments by shaping politeness strategies, managing turn-taking, and constructing identities. The study also compares these functions across English, Uzbek, and Turkish digital discourse, revealing both universal and culture-specific trends. The implications highlight the importance of punctuation in digital pragmatics and open new perspectives for translation studies, intercultural communication, and language teaching.*

***Keywords:** Punctuation, Pragmatics, Virtual Communication, CMC, Discourse Analysis.*

Kirish

Raqamli kommunikatsiya davrida tinish belgilarining funksiyasi an'anaviy sintaktik chegaralarni belgilash vazifasidan tashqariga chiqdi. Kompyuter vositasida muloqot (Computer-Mediated Communication – CMC) sharoitida tinish belgilar ko'pincha pragmatik vosita sifatida namoyon bo'lib, ma'no, hissiyot va shaxsiy pozitsiyani ifodalashga xizmat qiladi. Chat, SMS va Telegram kabi platformalar yuzma-yuz muloqotga xos prosodiya, imo-ishora va mimika o'rnini qisman yozma vositalar bilan to'ldiradigan yangi kommunikativ makonni yaratdi.

Crystal (2006) ta'kidlaganidek, raqamli yozma nutq “og‘zaki nutqqa o‘xshash”, ammo unda vizual va audial ishoralar yetishmaydi. Shu bois foydalanuvchilar tinish belgilaridan ijodiy foydalanib, hissiy holatni, urg‘uni va nutq oqimini kodlaydi. Masalan, ketma-ket undov belgisi (!!!) baland ohangni, uch nuqta (...) esa ikkilanish yoki kinoyani bildirishi mumkin (Dresner & Herring, 2010).

Baron (2008) tinish belgilarni ijtimoiy-madaniy ko‘rsatkich sifatida baholaydi. Yoshlar nutqida standart yozma me‘yorlardan og‘ishlar ko‘pincha yangi savodxonlik shakllarini yuzaga keltiradi (Tagliamonte & Denis, 2008). O‘zbek va turk kontekstlarida esa tinish belgilar hissiy kuchaytirish va muloyimlik strategiyalarini ifodalashda faol qo‘llanadi (Qodirova, 2021; Yo‘ldoshev, 2019).

Metodologiya

Tadqiqot dizayni

Tadqiqot korpusga asoslangan aralash (miqdoriy va sifat) metod asosida olib borildi. Biber, Conrad va Reppen (1998) ta'kidlaganidek, korpus lingvistikasi statistik va kontekstual tahlilni uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Shu bois mazkur ishda chastota tahlili hamda diskurs-pragmatik interpretatsiya birgalikda qo‘llanildi.

Ma'lumotlar to'plami

Korpus quyidagilardan iborat:

3000 ta chat xabari (WhatsApp, Messenger, Telegram guruhlari)

1500 ta SMS yozishmasi (18–55 yosh oralig‘idagi ishtirokchilar)

500 ta Telegram shaxsiy muloqoti (o‘zbek-ingliz va turk-ingliz bilingvlar)

Kodlash jarayoni

Miqdoriy bosqich: AntConc va Python dasturlari yordamida tinish belgilar chastotasi aniqlandi.

Sifat bosqichi: 500 ta xabar chuqur diskursiv tahlil qilindi. Xushmuomalalik, urg'u, kinoya, ikkilanish va navbat almashuvi kabi funksiyalar Brown & Levinson (1987) hamda Herring (2012) modeli asosida kodlandi.

Cohen kappa koeffitsienti 0.82 bo'lib, yuqori ishonchlik darajasini ko'rsatdi (Landis & Koch, 1977).

Natijalar

Umumiy ko'rsatkichlar

Korpus tahlili quyidagi taqsimotni ko'rsatdi:

Uch nuqta (...) – 31%

Undov belgisi (!) – 28%

So'roq belgisi (?) – 26%

Boshqa belgilar – 15%

Bu ko'rsatkich tinish belgilarining ko'p funksiyali pragmatik vosita sifatidagi rolini tasdiqlaydi (Crystal, 2006).

Uch nuqta (...): ikkilanish va yumshatish

SMS va Telegramda eng faol qo'llangan. O'zbek tilida uch nuqta iltimos yoki taklifni yumshatish uchun ishlatilgan:
“*Kelasiz...*” – bilvosita taklif.

Ingliz tilida esa ko'proq kinoya yoki tugallanmagan fikrni ifodalagan. Turk tilida esa hikoyaviy davomiylik va suspense vazifasini bajargan.

Undov belgisi (!, !!, !!!): hissiy intensivlik

Takroriy undov belgilar hissiy kuchaytiruvchi sifatida ishlatilgan.
Masalan: “*Zo'r!!!*”

Ingliz tilida rasmiy kontekstda kamroq ishlatilgan bo'lsa, o'zbek va turk foydalanuvchilari yarim rasmiy muloqotda ham qo'llagan.

Undov belgilar ko'pincha emojilar bilan birga ishlatilgan:
“Ajoyib!!! 😊”

Bu multimodal diskurs xususiyatini ko'rsatadi (Herring, 2012).

So'roq belgisi (?, ??, ?!): pozitsiya va talabchanlik

Takroriy so'roq belgisi (???) sabrsizlik yoki zudlikni bildirgan.

Ingliz tilida “?!” shakli hayrat yoki ishonchsizlikni bildirgan.

O'zbek tilida: “*Shundaymi???*” – skeptik yoki talabchan ohang.

Bu holat Baron (2008) ta'kidlaganidek, ijtimoiy javobgarlik kutish bilan bog'liq.

Platformalararo farqlar

WhatsApp – hissiy va takroriy belgilar ko'p

SMS – qisqa va ko'proq uch nuqta

Telegram – muvozanatli va yarim rasmiy uslub

Xulosa

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, sanal muloqotda tinish belgilar oddiy strukturaviy vosita emas, balki kuchli pragmatik resursdir. Ular:

- 1) Prosodiya va imo-ishorani kompensatsiya qiladi;
- 2) Hissiyot va urg'uni ifodalaydi;
- 3) Navbat almashuvini boshqaradi;
- 4) Identitet va ijtimoiy pozitsiyani quradi.

Qiyosiy tahlil ayrim funksiyalar universal, boshqalari esa madaniy xos ekanini ko'rsatdi.

Mazkur natijalar tarjimashunoslik, madaniyatlararo muloqot va raqamli savodxonlik sohalari uchun muhim ahamiyatga ega. Kelgusida emojilar, GIF va boshqa multimodal vositalar bilan birgalikdagi tahlillarni kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Androutsopoulos, J. (2014). *Journal of Pragmatics*, 73, 4–18.
2. Baron, N. S. (2008). *Always on: Language in an online and mobile world*. Oxford University Press.
3. Shoniyozova Gulshoda Baxromovna. XALQ OG‘ZAKI IJODIDA VA YOZMA ADABIYOTDA TINISH BELGILARINING QAYTA QURILISHI. INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE Scientific . -Bulletin ISSN:306-4583 VOLUME 3,ISSUE 2,2025, 2025-yil.
4. Shoniyazova Gulshoda Baxromovna. Pragmalinguistic aspect of punctuation in corpus linguistics. *International journal of artificial intelligence*. -volume05, issue 05, 2025, 2025-yil.
5. Shoniyozova Gulshoda Baxromovna. Tinish belgilari orqali ifodalanuvchi emotsional va ekspressiv ma'nolar. *Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar*. -2025-yil, 5-son, 2025-yil.
6. Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus linguistics*. Cambridge University Press.
7. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness*. Cambridge University Press.
8. Crystal, D. (2006). *Language and the Internet*. Cambridge University Press.
9. Dresner, E., & Herring, S. C. (2010). *Communication Theory*, 20(3), 249–268.
10. Herring, S. C. (2012). *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Blackwell.
11. Qodirova, N. (2021). *Filologiya masalalari*, 2, 45–52.
12. Tagliamonte, S. A., & Denis, D. (2008). *American Speech*, 83(1), 3–34.
13. Yo‘ldoshev, M. (2019). *Internet tilshunosligi asoslari*. Toshkent: Fan.

14. Shoniyazova Gulshoda Baxromovna. Muallif niyatini ifodalashda tinish belgilarining o'rni. Global trends in Educational and research development. -2025-05-29, 2025-yil. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10535607>.

15. Shoniyazova Gulshoda Baxromovna. Pragmalinguistic aspect of punctuation in corpus linguistics. International journal of artificial intelligence. -volume05, issue 05, 2025, 2025-yil.